

Наталія Дмитренко

ЖАНРОВІ МОДИФІКАЦІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОМАНУ У ТВОРЧОСТІ ВІЛЬЯМА ГОЛДІНГА. РОМАН-ПРИТЧА «ВОЛОДАР МУХ»

У статті розглядається художня спадщина Вільяма Голдінга крізь призму жанрових модифікацій інтелектуального роману у європейській літературі ХХ століття. Статтю присвячено комплексному аналізу видозмін інтелектуального роману, притчовим формам оповіді на матеріалі творчості Вільяма Голдінга. «Володар мух» розглядається у міфологічному аспекті, аналізуються образи-символи роману.

Ключові слова: інтелектуальна проза, роман-притча, міф, образ-символ.

*«Доброта сама про себе подбає.
Зло — ось головна проблема»*

У європейській літературі ХХ століття простежується тенденція до її інтелектуалізації та наближення до проблем філософії. Прагнення митців осмислити світ, визначити місце людини в суспільних процесах, її відповідальність за події минулого та явища сучасності, виступає однією з типологічних ознак оновлення літературного процесу, сприяє появі нових форм у літературі. В англійській прозі ця тенденція заявляє про себе у 50–60-х роках інтенсивним розвитком інтелектуалізованих форм оповіді, зокрема філософського роману. До жанрового різновиду роману, котрий поєднує літературу з філософією, звертаються у своїх творах Вільям Голдінг, Айріс Мердок, Джон Фаулз та ін.

Голдінг вияскравив англійський роман філософським змістом і особливою формою — строго, виваженою, а також відчутною авторською стилістикою. З іменем письменника пов'язані найвищі досягнення в жанрі філософської алегорії — притчі, в якому написана більшість його творів.

Видозміна притчевої форми у ХХ ст. проявляється у своєрідному синтезі якостей традиційної притчі та особливостей тієї форми, яку називають «параболою». Дослідники творчості В. Голдінга зазначають такі риси його роману-притчі:

- 1) два плани — реальний та алегоричний;
- 2) моральна оцінка, яка не завжди збігається з думкою автора;
- 3) розгортання дії притчі, незважаючи на зовнішні риси реального світу, в іншому часовому просторі, що зближує її з міфом.

Міфологічний аспект «Володаря мух» (треба відзначити, що це не єдина міфологема в романі) не лише вносить новий смисловий відтінок — «одвічності» зла, але й розкриває міфологічний характер притчевої форми Голдінга. В одному з інтерв'ю сам письменник зізнався, що хотів би, аби «його романи розглядали перш за все як міфи,

ніж як притчі», додаючи при цьому: «Я думаю, що міф мудріший і багатозначніший за притчу. Я сприймаю притчу як прояв творчого обдарування, тоді як міф — сутнісне в самому первинному сенсі буття, де ключ до існування, сенс буття та загальний життєвий досвід» [Цит. за 7].

Притча не аналізує, а лише констатує, художньо втілює явища. У лекції «Притча», прочитаній у 1926 році у Каліфорнійському університеті, В. Голдінг подав своє бачення основних завдань письменника: «Він не може вигадати історії, в якій би не було повчання людям. Ускладнюючи на свій лад свої знаки, він досягає не глибини на багатьох рівнях, а того, що й очікується від знаків — послідовної значущості. Отже, за природою свого ремесла автор притчі дидактичний і прагне дати моральний урок. Люди не дуже люблять моральні уроки. Пігулка має бути підсолодженою, має бути дотепною та розважальною, чи навіть захоплюючою. Крім того, мораліст мусить бути недосяжним для своєї жертви, коли на неї падає весь тягар уроку. Адже мораліст робить припущення, котре важко вибачити, а саме, — ніби він знає більше від свого читача» [Цит. за 8]. У своїй творчості Голдінг поєднує романне начало і притчу. Тому його образ-символ, з одного боку, тяжіє до дослідження природи зла (точніше, одного з його проявів), а з іншого, як це притаманно притчевій структурі, узагальнено втілює незбагненну таїну та вічність зла.

Роман «Володар мух» має художнє ядро, в якому концентрується вся оповідь. Авторські думки про всесилля зла в людській природі розчиняються у «розповіді» про групу хлопців, що опинились на безлюдному острові.

Покинуті напризволяще, позбавлені опіки дорослих (цивілізації), вони спочатку намагаються організувати своє життя у відповідності до правил попереднього існування. Проте тваринне начало (страх, право сильнішого, інстинкт

самозбереження, атавізм жадоби крові) перемагає; звільнене, воно стає руйнівним, веде до підлості та вбивства.

Це притчеве ядро і розгорнуто у романну оповідь. Жанрова природа «Володаря мух» як епічного твору виявляється перш за все в сюжетотворенні, що акцентує зовнішню дію. Воно будується на контрастному розходженні двох ліній, що втілюють антагоністичні начала. Жити за правилами «спільного договору», постійно слідкувати за вогнищем, аби досягти основної цілі — повернути до острова увагу кораблів та повернутися у світ дорослих — головні прагнення Ральфа та його однодумців (перш за все Рохи та Саймона), з образами яких у тексті пов'язане все розумне в житті. Шлях Ральфа — це шлях людини через трагічний моральний досвід від незнання світу до пізнання страшних істин про себе та про світ: «Ясноволосий хлопчик у шкільному светрі та сірій сорочці... Розвинені широкі плечі показували, що з нього міг вийти боксер, та в його погляді й устах була лагідність, за якою не крилося диявольське нутро» [1].

Атавістично-глухе, тваринне несе Джек та його зграя мисливців, стверджуючи право сильного, жорстокість, стихію інстинктів. Серед усіх він виділяється «владністю у голосі», очі у нього «ясно-голубі», проте «від розчарування в них готова спалахнути ... злість» [1]. Шлях, яким іде Джек, — знищення. Джек є антиподом Ральфа: «Двоє хлопчаків стояли обличчям один до одного. Блискучий світ полювання, спритності та злого буйства. І світ наполегливої туги та розуму» [1]. Ці лінії розвиваються у романі як система динамічних подій: спільні зібрання, кожне з яких — зіткнення Ральфа та Джека; сцени полювання на свиней, побуту і розваг хлопців (від купання до мисливських танців), вистежування «звіра»; спорудження Джеком та його друзями фортеці; смерть Саймона та вбивство Рохи; полювання на Ральфа та пожежа на острові. Власне ці дві лінії присутні у кожній події. Цей принцип витриманий автором і у фіналі, коли готовий до смерті Ральф несподівано наштотується на офіцера англійського судна.

Невід'ємна від зовнішнього внутрішня дія у «Володарі мух» виписана з тією ж достовірністю, що й події, які відбуваються. Чітко змальовуючи своїх персонажів, особливо Ральфа, Джека, Роху, Саймона, Голдінг передає стани своїх героїв, відзначаючи одночасно риси дитячої психології, її індивідуальні прояви та відбиваючи їх як загальнолюдське. Це породжено прагненням Голдінга у кожній новій книзі перевіряти на істинність стан сучасного гуманізму, його життєздатність у людині та світі.

Про своє розуміння головної проблеми століття Голдінг говорив постійно. В одному з інтерв'ю він сперечався з критиком, який заявив, що доброта — виключно людська якість,

наголосивши: «Доброта сама про себе подбає. Зло — ось головна проблема» [Цит. за 7]. І тим самим визначив головну тему своєї творчості. Для Голдінга людина — «найнебезпечніша з усіх тварин», «вона породжує зло, як бджола виробляє мед». І саме тому «основна моральна аксіома» Голдінга, — те, що «сама людина і тільки вона, принесла зло у світ» [Цит. за 7].

Подібно до протиставлення Джека та Ральфа, як двох абсолютно несумісних світів, Голдінг дає два символи — «мушлі» та «Володаря мух», цілеспрямовано підкреслюючи різний характер цієї образності. Вже перший опис мушлі відбиває захоплені погляди Ральфа та Рохи, які її знайшли. Образ набуває символічного змісту, коли мушля стає «рогом», котрий скликає хлопців і спочатку об'єднує їх. Він втілює ті принципи цивілізації — єдності, людської спільноти, ідеї права та рівноправ'я, ідеї справедливості та свободи, — з якими хлопці поки ще пов'язані.

Проте головна авторська думка — хисткість розумного начала в людині та створеній нею цивілізації — опосередковано проявляється як одне з алегоричних значень цього образу. «Білізна мушлі» виникає у сцені шаленої, запеклої суперечки хлопців про «звіра» на острові. Зрештою, розгортаючи події, що доводять всесилля «звіра», автор, відзначаючи то «прозорість» мушлі, то її крихкість і тендітність, підпорядковує образну динаміку своїй думці, доводячи її до логічного завершення у сцені загибелі Рохи: «Мушля розлетілась на тисячу білих уламків і перестала існувати» [1].

Образ-символ «Володаря мух», перш ніж отримати візуальне втілення в романі, виникає певною мірою на рівні передчуттів, проступаючи у невідступному страхі, що охоплює хлопців у відчутті «звіра», що чатує на них. Уявний «звір» породжений страхом, котрий за своєю природою двоїстий: це — емоційний стан та одночасно дія інстинкту самозбереження. В обох своїх проявах страх штовхає до жорстокості, насилля, крові. Так, «звір» пробуджується в Джекові, Роджері, Морісі, як і в інших, стає суттю, а потім вже символічно втілюється у «володарі мух».

Матеріалізуючи образ «звіра», візуальної конкретності в романі набуває лейтмотив незбагненності та ірраціональності зла. Єдиний раз, ніби мимохідь та зовсім несподівано, Голдінг зближує «Володаря мух» та «мушлю»: Ральф вдивляється у череп, котрий виблискує зовсім так, як колись виблискував білий «ріг». Несподіваність порівняння здається випадковістю, що акцентує новий нюанс в образі-символі, — «добро» та «зло» єдині у тому часто невліковому зв'язку, котрий призводить до перетворення «добра», до витіснення його «злом».

Дослідники творчості В. Голдінга визначають основні домінанти романів письменника:

1. Людська вдача не є доброю, а наміри людини — переважно злі, і лише моральний імператив може стримувати прояви цієї вдачі чи навертати на правдивий шлях («Володар мух», «Спадкоємці», «Шпиль», «Вільне падіння», «Видима темрява»).

2. Зло — категорія метафізична («Володар мух», «Спадкоємці») та соціальна водночас («Шпиль», «Паперові люди»).

3. Поступ — особистісний чи суспільний — можливий, але він завжди поєднується з духовним регресом («Володар мух», «Спадкоємці»).

4. Поняття цивілізації, яке герої Голдінга отожднюють із появою свідомості («Спадкоємці»),

суспільним договором («Володар мух»), завжди ускладнене моральною дилемою.

5. Уявлення людини про себе і про світ, як правило, хибні, не є винятком навіть митець («Паперові люди»). Людина повинна пізнати свою потаємну сутність, інстинкти, інакше вони правитимуть за джерело зла [6].

Особливістю інтелектуальної прози Голдінга є те, що, моделюючи в романі будь-яку з вищенаведених проблем людського буття, письменник не дає готового її вирішення. Для автора цінність художнього твору визначається множинністю його прочитань та тлумачень.

ДЖЕРЕЛА

1. Голдінг В. Володар мух / Вільям Голдінг ; Соломія Дмитрівна Павличко (пер.), Соломія Дмитрівна Павличко (передмова). — К. : Основи, 2000. — 254 с.
2. Голдінг У. Зримая тьма: Роман / Уильям Голдинг / Е. Мирошниченко (пер. с англ.). — К. : Ника-Центр, 1997. — 384 с. — Голдінг Уильям. Избранное: Романы, притча: Пер.с англ. — М. : ТЕРРА, 1996. — 464 с.
3. Голдінг У. Собрание сочинений: Пер. с англ. / Уильям Голдинг / М.А. Шерешевская (сост.). — СПб. : Симпозиум (Ex Libris). — Т. 3: Шпиль. — СПб. : Симпозиум, 1999. — 464 с.
4. Голдінг У. Собрание сочинений: Пер. с англ. / Уильям Голдинг / М.А. Шерешевская (сост.). — СПб.: Симпозиум (Ex Libris). — Т. 2: Свободное падение. — СПб. : Симпозиум, 1999.— 496 с.
5. Голдінг У. Собрание сочинений: Пер. с англ. / Уильям Голдинг / М.А. Шерешевская (сост.), Н. Эдельман (пер.). — СПб. : Симпозиум (Ex Libris). — Т. 4: Зримая тьма; Ритуалы плавания. — СПб. : Симпозиум, 2000. — 543 с.
6. Мірошниченко Л.Я. Філософські домінанти художнього світу Вільяма Голдінга у романах морської трилогії «До краю землі» : автореф. дис. канд. філол. наук: 10.01.04 / Л.Я. Мірошниченко; НАН України. Ін-т л-ри ім. Т.Г. Шевченка. — К., 1999. — 22 с.
7. Пестерев В. Модификации романной формы в прозе Запада второй половины XX столетия [Електронний ресурс] / В. Пестерев. — Режим доступу: <http://mreadz.com/new/index.php?id=2353&pages=15>
8. Чамеев А.А. Уильям Голдинг — сочинитель притч [Електронний ресурс] / А. Чамеев. — Режим доступу: <http://www.philology.ru/literature3/chameev-96.htm>

Дмитренко Наталья Вячеславовна

ЖАНРОВЫЕ МОДИФИКАЦИИ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОГО РОМАНА В ТВОРЧЕСТВЕ УИЛЬЯМА ГОЛДИНГА. РОМАН-ПРИТЧА «ПОВЕЛИТЕЛЬ МУХ»

Статья посвящена художественному наследию Уильяма Голдинга. Исследуются жанровые модификации интеллектуального романа в европейской литературе XX века. В статье раскрываются особенности и видоизменения интеллектуальной прозы, притчевые формы повествования на материале творчества Уильяма Голдинга. «Повелитель мух» исследуется в мифологическом аспекте, анализируются образы-символы романа.

Ключевые слова: интеллектуальная проза, роман-притча, миф, образ-символ.

Dmytrenko Nataliya Viacheslavivna

GENRE MODIFICATIONS OF THE INTELLECTUAL NOVEL IN THE WILLIAM GOLDING'S WORK "LORD OF THE FLIES"

The article is devoted to the artistic heritage of William Golding. Genre modifications of intellectual novel are studied in the European literature of the 20th century. The article reveals the peculiarities and modifications of the intellectual prose, the parable forms of the narration on the basis of William Golding's works. "Lord of the Flies" is studied in the mythological aspect; images-symbols of the novel are analyzed.

Key words: the intellectual prose, parable, myth, image-symbol.